

КОМПЕНСАТОРНО-РОЗВИВАЛЬНА РОЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Школа для дітей з вадами зору ставить перед собою завдання забезпечити всебічний розвиток учнів. У досягненні цієї мети важливу роль відіграє трудове навчання та виховання. Сліпота та слабозорість спричиняють ряд відхилень у фізичному та психічному розвитку дітей. Це особливо позначається на сприйманні, саморегуляції та самоконтролі рухів, орієнтуванні у просторі, – процесів, важливих для здійснення трудової діяльності. Сліпі та слабозорі діти відчують труднощі в процесі засвоєння знань, умінь і навичок та виконання трудових дій.

Проте, як показують спеціальні дослідження, діти з порушеннями зору мають великі потенційні можливості розвитку. Під впливом навчання та виховання, що враховують особливості їхньої пізнавальної діяльності, відбувається успішне формування компенсаторних процесів, які значно нормалізують психічний розвиток сліпих та слабозорих учнів. В умовах спеціального навчання праці удосконалюється пізнавальна діяльність дитини, розвиваються прийоми слухового, тактильного та м'язового сприймання. Це забезпечує успішну взаємодію дитини з навколишнім середовищем.

Залучення до трудової діяльності дітей з порушенням зору є ефективним засобом корекції, компенсації та подолання відхилень у їхньому розвитку. В умовах трудового навчання і виховання створюються найкращі передумови не лише для всебічного розвитку залишків зорового сприймання й інших збережених аналізаторів, просторових уявлень, а й процесу мислення, мовлення, різноманітних практичних дій. Дотримання фізіологічно обґрунтованих норм фізичного навантаження в процесі практичної діяльності сприяє загальному розвитку організму, вдосконаленню координованості

рухів та інших сенсомоторних якостей. Процес трудового навчання позитивно впливає не лише на фізичний, а й психічний стан дітей з порушеннями зору, забезпечує розвиток розумових, практично-прикладних і творчих здібностей.

Аналіз можливостей залучення дітей з порушеннями зору до сфери трудової діяльності свідчить про визначальну роль у цьому процесі творчого мислення учнів, їхньої уваги, уяви, логічної пам'яті. У зв'язку з втратою чи різким зниженням зору виникає ще цілий ряд вторинних відхилень. Однак в ході корекційних впливів на формування елементарних психічних функцій такої дитини можна отримати позитивні результати у виконанні нею трудових завдань, під час яких створюються сприятливі умови для компенсації зорових дефектів, формування особистості учня [2,3].

Оцінюючи дидактичне значення різних видів навчальної діяльності з точки зору їх компенсаторно-корекційного впливу на розвиток сліпих та слабозорих дітей, слід особливо підкреслити роль праці. Трудова діяльність, яка має виховне та пізнавальне значення, створює сприятливі умови для розвитку сприймань, та просторових уявлень, мислення і практичних дій, тобто тих процесів, які формують особистість сліпої та слабозорої дитини.

Трудове навчання створює сприятливі умови для успішного розвитку органів чуття дитини. Під час практичної діяльності учні знайомляться з різними матеріалами, інструментами, обладнанням, зразками виробів, виконують трудові операції, оцінюють якість власної продукції, тобто виконують пізнавальні та практичні дії. Ці дії здійснюються дитиною у тісному взаємозв'язку в процесі цілеспрямованої діяльності, яка усвідомлюється нею як доцільна та суспільно корисна. Здійснюючи певне трудове завдання, учень повинен, насамперед, чітко уявляти собі образ предмета і у відповідності з цим підбирати потрібні матеріали, інструменти для його виготовлення.

Отже, в процесі трудової діяльності учень усвідомлює необхідність пізнавальних дій для якісного виготовлення виробу. Це активізує увагу дітей до різних ознак та властивостей предметів, стимулює розвиток сприймань.

Наукові дослідження в галузі трудового навчання й виховання сліпих та слабозорих показують, що спеціально організоване навчання поліпшує якість сприймання учнями форми, розмірів та конструктивних особливостей предметів, якими оперують діти, удосконалює сприймання та уявлення характеристик предмета, розвиває слухове сприймання та увагу. Таким чином, трудова діяльність сприяє розвитку збережених органів чуття, що має велике значення для компенсації вад, зумовлених ураженням зорового аналізатора.

У процесі праці успішно формується розумова діяльність сліпої та слабозорої дитини. Необхідність вибору раціональних шляхів виготовлення виробів, планування трудових дій, оцінка якості своєї роботи – стимулюють розвиток мислення учнів. Успішність цього процесу залежить від змісту та методів трудового навчання. Трудова діяльність, насичена завданнями, які вимагають самостійного розв'язання, формує не лише рухову сферу дитини, а й різні якості розуму, що в свою чергу визначає успішність компенсації вад зорового сприймання.

В процесі практичної діяльності сліпих та слабозорих особливе значення має виконання ними контрольних операцій, спрямованих на оцінку якості своїх дій та корекцію допущених недоліків. У зрячих дітей виконання цих операцій відбувається за допомогою зору, у сліпих – за допомогою дотику, рухів руки.

Удосконалення способів та прийомів самоконтролю є важливим завданням трудового навчання. При цьому слід зауважити, що виховання у сліпих та слабозорих дітей умінь і навичок контролювати якість своїх дій має значення не лише для трудової діяльності, а й для розвитку всіх пізнавальних процесів. Проте, зосереджуючи увагу на використанні трудового навчання як засобу формування самоконтролю у дітей, ми підкреслюємо думку, що саме в процесі трудової діяльності створюються особливо сприятливі умови для розвитку цієї якості особистості дитини.

Це досягається тим, що під час виконання трудових операцій діти наочно усвідомлюють потребу та необхідність у здійсненні самоконтролю. Адже від

правильності оцінки своїх дій залежить якість виробу. Отже, якщо в процесі трудового навчання забезпечена раціональна вимогливість до якості виробів і створені відповідні технічні та гігієнічні умови для виконання робіт, то у сліпих та слабозорих дітей стимулюється розвиток уваги до сприймання та належної оцінки форми, розмірів та інших характеристик виготовлених ними виробів. Внаслідок цього удосконалюються методи та прийоми самоконтролю.

Трудова діяльність сліпих та слабозорих дітей збагачує, розвиває і конкретизує мовлення учнів.

Як відомо, у дітей з вадами зору є певне розходження між словом і його конкретним змістом. Ці діти часто досить вільно оперують словами, але не завжди уявляють зміст окремих слів внаслідок обмеженого чуттєвого досвіду. Тому важливим завданням спеціальної школи для сліпих та слабозорих є конкретизація уявлень дітей про предмети та матеріали шляхом використання різних засобів унаочнення. В процесі праці така конкретизація уявлень має природний характер, що активізує опанування значенням слів. Оперуючи матеріалами, інструментами, обладнанням, здобуваючи відомості про технологію виробництва, діти інтенсивно збагачують словник та активно використовують його.

Доцільно організоване трудове навчання та виховання сліпих та слабозорих дітей є могутнім засобом морального виховання. Саме в праці формуються колективізм, впевненість у своїх силах та можливостях, бадьорість тощо. Формування цих якостей у дітей з вадами зору є одним з важливих завдань спеціальної школи.

Отже, трудове навчання, забезпечуючи підготовку сліпих та слабозорих дітей до практичної, суспільно корисної діяльності, водночас має сприяти корекції психофізичних вад розвитку дитини, зумовлених сліпотою чи слабозорістю.

Резюме:

Розвиток пізнавальної діяльності сліпих та слабозорих дітей у процесі трудового навчання - складне й відповідальне завдання спеціальної школи. Успішне його вирішення забезпечить якісну підготовку до самостійної життєдіяльності учнів. Дидактичні можливості трудового навчання можуть створювати особливо сприятливі умови для розвитку в школярів з ушкодженням зором психічних процесів, виховання позитивних якостей особистості, розумових, сенсомоторних і перцептивних дій, корекції недоліків пізнавальної діяльності, конкретизації уявлень про навколишнє середовище, предмети й матеріали.

Ключові слова: *трудове навчання, компенсаторно-корекційна спрямованість, школярі з вадами зору.*

Annotations

Development of cognitive blind activity and breaking a vision children in the process of labor educating - complex and responsible task of special school. Successful its decision will ensure qualitative preparation to independent vital activity of pupils. Didactic possibilities of labor educating are to create particularly happy circumstanceses for the development beside the schoolboy of psychic processes, unbringing the positive qualities of personality, mental, touchmotoring and perceptional actions, correcting the defects of cognitive activity, concretelyty beliefs about the surround ambience, subjects and material.

Keyword: *labor educating, correcting the defects of cognitive activity, breaking a vision children.*

Список використаних джерел:

1. Ермаков В.П., Якунин Г.А. Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. М.: Просвещение, 1990.

2. Моргуліс І.С. Розвиток пізнавальної діяльності сліпих дітей на уроках ручної праці // Питання дефектології. – Вип. 5. – К., 1970. – С. 130-135.

3. Трудовое воспитание и обучение / В кн.: В.М.Акимускин, И.С.Моргулис. Учебно-методические материалы по тифлологии. – К.: 1990. – С. 54-61.

Відомості про автора:

Легкий Олег Михайлович, кандидат педагогічних наук, лабораторія тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України, старший науковий співробітник.

Робоча адреса:

04060, м.Київ, вул. Максима Берлінського, 9.

Інститут спеціальної педагогіки АПН України, лабораторія тифлопедагогіки.

Робочий телефон: 8-044-440-42-92